

ПАНЧЕНКО

Марія Олександрівна  
mary1@ukr.net

УДК 657.6

**КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ  
ПРОДУКЦІЇ МОЛОКОПЕРЕРОБНОГО  
КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ**

КАДРАН

Юлія Костянтинівна  
juliakadran@gmail.com

**COMPETITIVENESS OF DAIRY INDUSTRY  
OF UKRAINE**

к.е.н., доцент кафедри  
менеджменту, Одеський  
національний політехнічний  
університет

студентка Одеського  
національного політехнічного  
університету

*Стаття присвячена визначенню змісту та суті конкурентоспроможності продукції в молокопереробній галузі України. В статті обґрунтована необхідність впровадження таких заходів, що сприяють підвищенню конкурентоспроможності продукції молокопереробного підприємства.*

*Стаття посвячена определению содержания и сути конкурентоспособности продукции в молокоперерабатывающей отрасли Украины. В статье обоснована необходимость внедрения таких мероприятий, способствующих повышению конкурентоспособности продукции молокоперерабатывающего предприятия.*

*The article is devoted to defining the content and essence of competitive products in the dairy industry of Ukraine. In the article the need for such measures, thereby increasing the competitiveness of the dairy products company, is grounded.*

**Ключові слова:** молокопереробний комплекс, підприємство, конкурентоспроможність продукції, якість

**Ключевые слова:** молокоперерабатывающий комплекс, предприятие, конкурентоспособность продукции, качество

**Keywords:** dairy industry, enterprise, competitiveness, quality

## ВСТУП

Розвиток економічних відносин вимагає від вітчизняних виробників випускати конкурентоспроможну продукцію. Але вітчизняні підприємства знаходяться в тяжкому фінансовому становищі, що зумовлене низьким рівнем застосування новітніх технологій, невеликими обсягами інвестицій, низькою кваліфікацією менеджерів та ін.

Проблема підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції в умовах подальшого розвитку економіки пов'язана, насамперед, з розробкою системи управління конкурентоспроможністю. Завоювання й утримання конкурентних переваг – ключові фактори успіху підприємства в конкурентній боротьбі. Від успішного вирішення проблем підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції залежить не лише покращення фінансового стану українських підприємств, а й економічна безпека країни.

Питання конкурентоспроможності продукції досліджували такі провідні вчені, як Портер М., Котлер Ф., Фатхутдінов Р., Примак Т.О., Загородній А.Г., Холодний Г.О. та ін.

**МЕТА РОБОТИ** полягає у визначенні змісту та сутності конкурентоспроможності продукції молокопереробного комплексу та розробка пропозицій,

щодо підвищення конкурентоспроможності продукції молокопереробного підприємства.

## МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, статистичні дані та Міжнародні стандарти, зокрема: ISO 9000 (система управління якістю), ISO 14000 (екологічний менеджмент).

## РЕЗУЛЬТАТИ

Конкурентоспроможність товару – це властивість продукції, що виражає її здатність бути реалізованою споживачем на конкретному ринку у визначений період. Рівень конкурентоспроможності продукції визначає відмінність аналізованої продукції від продукції конкурентів, що існують на даному ринку, а також від продукції тих, що прагнуть потрапити на нього [1]. Кожен продукт або послуга мають певну споживацьку цінність, тобто наскільки вони можуть задовольняти потреби споживачів. Чим вище цей рівень, тим більш конкурентоспроможну продукцію випускає підприємство [2].

Для того, щоб товар був конкурентоспроможним, він має відповідати критеріям оцінки споживачів конкретного ринку в конкретний час. Те, що потрібне споживачу сьогодні, може стати абсолютно непотрібним уже завтра через зміну моди або

внаслідок появи нового технічного рішення. Купуючи щось, споживач знаходить необхідний товар серед аналогічних, тобто вибирає такий, що найбільше задовольняє його потреби [3].

Одна з найважливіших задач підприємства і країни в цілому, досягнення конкурентоспроможності продукції на світовому ринку. Останнє є надзвичайно актуальним на сьогоднішній день, оскільки перед вступом України до Світової організації торгівлі вітчизняним товаровиробникам необхідно ретельно підготуватися до завоювання світового ринку та відкриття для себе нових можливостей.

Вступ України до СОТ та посилення міжнародної конкуренції актулізували проблему підвищення рівня конкурентоспроможності харчової промисловості. Одним з основних засобів підвищення ефективності та стійкого розвитку харчових підприємств є організаційно-економічний механізм управління, що забезпечує дієвий вплив на фактори виробництва, стан яких обумовлює результат діяльності підприємства [4].

Особливої гостроти проблема забезпечення конкурентоспроможності набуває для підприємств харчової промисловості. Через високі вимоги до якості продукції цієї галузі, неякісний менеджмент, низьку активність й ефективність інноваційної діяльності, недосконалість бізнес-процесів та інші причини велика кількість харчових підприємств виявились не готовими до адекватної активної поведінки на ринку [5].

Харчова промисловість є основною переробною ланкою агропромислового комплексу України. До її складу належать такі галузі, як: м'ясна, молочна, борошномельно-круп'яна, консервна, олійна, цукрова, і крохмале-патокова галузі.

Розглянемо детальніше молокопереробну галузь.

Молочна галузь належить до провідних у харчовій та переробній промисловості та формує привабливий за обсягами виробництва ринок. Це безпосередньо пов'язано з тим, що продукція цієї галузі займає важливе місце у споживанні населення. Частка витрат на молочні продукти становить 15 % від загальних витрат на харчування. Молокопромисловий комплекс - це один із найважливіших агропромислових комплексів України. З одного боку, важелів цієї галузі є трудомісткість молочного скотарства, з іншої - необхідність забезпечення населення молочною продукцією, а молокопереробні підприємства - сировиною.

Проблема перспектив розвитку та функціонування молокопереробної галузі завжди є надзвичайно актуальною. Оскільки саме молочні продукти і молоко є особливо цінними та незамінними продуктами харчування, особливо для осіб похилого віку і дітей.

У молокопереробній галузі нараховують близько 300 підприємств, 80 з яких виробляють приблизно 90 % суцільномолочних товарів. Лідерами у виробництві всіх молочних продуктів є Вінницька, Хмельницька, Житомирська, Чернігівська області [6].

Молочні продукти традиційно є одними із основних продуктів харчування населення України, їх споживає 97 % міського населення країни. Серед молочних продуктів лідерами споживання є:

- сметана - 90 %;
- кефір - 82 %;
- твердий сир - 82 %;
- менше вершкове масло – 67%;
- сир домашній - 63 %;
- ряжанка - 60 % [7].

Протягом 2007-2012 рр. спостерігалось різке зниження обсягів виробництва молочної продукції в Україні. Особливо суттєвим падіння обсягів виробництва було у 2008-2009 рр., у період економічної кризи. Це наводить на висновок, що обсяги збуту харчової продукції прямо пропорційно залежать від економічної стабільності і рівня доходів населення [6].

Загалом же, таке падіння виробництва молочної продукції, на нашу думку, спричинено дією таких основних чинників:

- якість і структура сировинної зони – нестача сировини через скорочення поголів'я корів.

Результати проведених розрахунків засвідчують наявність тенденції до зменшення поголів'я корів у сільському господарстві – за досліджений період воно зменшилось більше, ніж у п'ять раз по Україні.

При цьому, це зменшення мало місце за рахунок сільськогосподарських підприємств, хоча й по господарствах населення також спостерігається зменшення поголів'я корів за 2008-2012 рр. За цей же період у поголів'ї корів України за останні 10 років практично не змінилась і становить в середньому 5,5%.

- зниження попиту на молочну продукцію в зв'язку із низькою купівельною спроможністю населення області, зокрема сільських районів. (таблиця 2).

Таблиця 1

**Динаміка поголів'я корів в Україні**

Поголів'я корів, тис. гол	Роки						2012 р. у % до 1990 р.
	1990	2008	2009	2010	2011	2012	
Всього	25194,8	5490,9	5079	4826,7	4494,4	4425,8	17,57
В тому числі:							
Сільськогосподарських підприємствах	21664,5	1926,8	1720,1	1627,1	1526,4	1510,6	6,97
Господарствах населення	3530,3	3564,1	3358,9	3199,6	2968,0	2915,2	82,58

Таблиця 2

## Рівень споживання молока та молочних продуктів на 1 особу за рік (кг) в Україні у 2000-2012 рр.

Область	2000	2008	2009	2010	2011	2012	2012 до 2000, %
Норма споживання	380						
Україна	199,1	213,8	237,6	229,2	226,8	235,2	118,1
% до норми споживання	52,39	56,26	62,53	60,32	59,68	61,89	118,1

Особливого загострення молочний ринок зазнав у осінньо-зимовий період. Це стало результатом дефіциту кількості молочної сировини. Саме це було основним критерієм, який спричинив значний "стрибок" цін на молочні товари.

На нашу думку, споживання молока в Україні стримує низький рівень доходу українців, низька якість вітчизняної продукції і, як результат, втрата довіри споживачів до такої продукції. До тих пір, поки не буде об'єктивного контролю і відповідальності за систематичний випуск фальсифікату (додавання в харчові продукти інгредієнтів, небезпечних для здоров'я людини), буде існувати недовіра споживачів до виробників [8].

На протязі уже декількох років підряд обговорюється питання якості молока-сировини в Україні. Зрозуміло, що для покращення якості молока необхідні сучасні модернізовані молочні ферми, на яких набагато простіше і доступніше проконтролювати якість молока, чим сировину-молоко, яке надходить від приватного сектора. Але до сих пір в цьому напрямі нічого не робиться.

Україна визначила стратегічний курс на європейську інтеграцію, тому і молочна галузь має працювати за європейськими законами та нормами. Для кожної країни ЄС для виробників молока встановлені квоти на його виробництво та реалізацію, молоко винятково високої якості, відповідає суворим санітарно-гігієнічним вимогам. В Україні система управління якістю HACCP та ISO впроваджена тільки на 37 молокопереробних підприємствах України.

Наближення закупівельних цін на молоко в Україні до рівня європейських найближчим часом є нереальним через низьку купівельну спроможність населення. Зрозуміло, що регулювання вітчизняного ринку молока відповідно до вимог ЄС має відбуватися раніше вступу України до цієї організації. Більшість з них почнуть діяти паралельно з декларуванням намірів вступу до ЄС.

Аналіз стану ринку молока та молочних продуктів України дає підстави стверджувати про складність умов функціонування підприємств молокопереробного підкомплексу.

Основним чинником зниження конкурентоспроможності підприємств та конкурентоспроможності молочної продукції на внутрішньому ринку є якість молока-сировини, що прямо пов'язаний з якістю продукції молокопереробних підприємств.

На матеріалах сільськогосподарських підприємств Одеської області, які виробляють і реалізують молоко, визначено рівень конкурентоспроможності молочної галузі. Конкурентоспроможність продукції характеризується інтегральним показником,

розрахунок якого передбачає певні етапи і аналіз ринку з метою вибору бази для порівняння і визначення рівнів конкурентоспроможності товару: вибір системи порівняльних економічних показників для молочної продукції; розрахунок одиночних показників конкурентоспроможності молока і переведення їх у відносні величини (коефіцієнти); визначення інтегрального показника конкурентоспроможності молока у кожному господарстві даної сукупності [5].

Для оцінки рівня конкурентоспроможності виробництва молока використана інформація, що характеризує корисний ефект (удій молока від однієї корови); сукупні витрати на одну корову, щоб одержати відповідний корисний ефект; ефективність (вихід молока на 1 грн витрат); ціну реалізації 1 ц молока. На основі системи розрахованих коефіцієнтів визначено конкурентоспроможність виробництва молока у кожному господарстві відносно середньогалузевого рівня

Проведений аналіз свідчить, що лише 2 сільськогосподарських підприємства Ізмаїльській молокозавод та Балтський молочноконсервний комбінат, забезпечують конкурентоспроможність виробництва молока і мають інтегральний показник конкурентоспроможності, що наближений до 1. Особливо високим рівнем конкурентоспроможності виробництва молока відзначається Ізмаїльській молокозавод.

Відповідно до результатів аналізу ринку молока і молочних продуктів та умов функціонування переробних підприємств, на нашу думку, є підстави наголошувати на доцільності розробки комплексу науково обґрунтованих економічних, організаційних антикризових заходів щодо підвищення конкурентоспроможності та розвитку підприємств молокопереробного підкомплексу [9].

## ВИСНОВКИ

Для підвищення конкурентоспроможності продукції молокопереробного підприємства можна запропонувати такі заходи загального та спеціального характеру:

- ефективний контроль і постійне відновлення виробничої складової, застосування сучасних техніки й технологій на виробництві;

- управління вхідними та вихідними інформаційними потоками (про стан ринку, діяльність конкурентів, потреби і бажання споживачів) для більш ефективного прийняття рішень;

Таблиця 3

**Конкурентоспроможність виробництва молока у господарствах Одеської області**

Завод	Корисний ефект-удій молока від 1 корови		Витрати на 1 корову		Ефективність -вихід молока на 1 грн витрат		Ціна реалізації 1 л молока		Конкурентоспроможність відносно середнього-лузевого рівня
	л	Кк	грн	Кв	л	Ке	грн	Кц	
Одеський міський молокозавод N1	4465	0,91	5130	0,71	0,84	1,29	204,13	1,11	0,80
Ананьєвського молокозавода (ООО «Агроком»)	3810	0,78	5791	0,80	0,59	0,91	174,99	0,95	0,69
Вапнярський молокозавод	3363	0,69	6237	0,86	0,45	0,69	184,68	1,00	0,65
Ізмаїльський молокозавод	6518	1,33	9212	1,28	0,87	1,34	150,19	0,81	0,95
Балтський молочноконсервний комбінат	6358	1,30	9691	1,34	0,5	0,77	207,83	1,13	0,91
В середньому	4902,8	1	7212,2	1	0,65	1	184,364	1	0,8

- розробка довгострокових і короткострокових стратегій, планування й прогнозування діяльності, поліпшення системи управління підприємством;

- вдосконалення організації виробництва і праці, методів технічного контролю, підвищення кваліфікації кадрів, дотримання технологічної і виробничої дисципліни, забезпечення загальної культури виробництва.

- розвиток молочної худоби, що сприятиме поглибленню спеціалізації в скотарстві, пристосованому до умов, що склались в окремих природноекономічних зонах;

- з метою забезпечення виробництва молока та молокопродуктів необхідно прискорити процес впровадження на молокопереробних підприємствах систем менеджменту, що побудовані згідно з міжнародними стандартами, зокрема: ISO 9000 (система управління якістю); ISO 14000 (екологічний менеджмент); ISO 22000 HACCP), що забезпечують довіру споживачів, відповідно, підвищення конкурентоспроможності;

- підвищення рівня професійної підготовки вітчизняних спеціалістів аграріїв;

- наявність надійних правил на ринках аграрної продукції і зменшення рівня державного втручання на агробізнес, але посилити державний контроль нагляд за безпечністю та якістю продукції тваринництва з дотриманням вимог, що встановлені при відборі проб продукції та проведенні досліджень

**Список використаних джерел**

1. Шпаганко А. Про сутність поняття "стратегічна конкурентоспроможність" / А. Шпаганко // Економіка України. – 2007. – № 6. – С. 45–49.

2. Сопільник Л.І., Колодійчук А.В. Теоретичні аспекти управління конкурентоспроможністю підприємств. Науковий вісник НЛТУ. 2009. – № 19.8. – 2009. – с.183-187

3. Магомедов Ш. Ш. Конкурентоспособность товаров: Учеб. пособие/ Ш.Ш.Магомедов. – М.:Дашков и К, 2003. – 293 с.

4. Ушкаренко Ю.В. Особливості ефективного функціонування організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю підприємств харчової промисловості / Ю.В. Ушкаренко, В.В. Петлюченко // Економіка Крима. - 2013. - № 2. - С. 155-157.

5. О.М. Коваленко, канд. екон. наук, доц.,ОНПУ /О.М. Коваленко // Праці Одеського політехнічного університету. - 2011.- Вип. 1(35).

6. Офіційний сайт Головного управління статистики України [Електроний ресурс].- <http://www.ukrstat.gov.ua>.

7. Костромина М. Портрет современного украинского потребителя молочных продуктов / М. Костромина // Молочный бизнес – 2011. IV Всеукр. конференция с международным участием 24–25 ноября 2011 г.

8. Ярмук А. Тенденции мирового рынка молока через призму украинских реалий/ А. Ярмук // Молочный бизнес 2011.

9. Данилевська-Жугунісова О.Є. Аналіз тенденцій розвитку молокопродуктового підкомплексу АПК України[Текст] / О.Є. Данилевська-Жугунісова // Формування ринкових відносин в Україні. 2011. No 1. С. 99 – 101.